

УДК 343.102

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО З ПРАЦІВНИКАМИ ПІДРОЗДІЛІВ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ

М. Багрій

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, 79000 Львів, Україна
тел. (0322) 96-47-40*

Досліджено питання взаємодії слідчого з працівниками підрозділів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, міститься аналіз чинного законодавства; проаналізовано форми взаємодії слідчого і оперативного працівника; запропоновано найефективніші шляхи оптимізації взаємодії цих суб'єктів.

Ключові слова: взаємодія, слідчий, оперативний працівник, оперативно-розшукова діяльність, перевірка.

Найважливішою умовою досягнення успіху в розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень є взаємодія органів, які беруть участь у цій діяльності. У боротьбі зі злочинністю правоохоронні органи утворюють єдину систему і здійснюють свої функції відповідно до Конституції України та інших законів. Водночас правоохоронна система характеризується тим, що до її складу входять управлінські структури різної відомчої підпорядкованості. Спільність мети, завдань, принципів і характеру діяльності пов'язують їх у цілісну систему. Це цілком стосується органів досудового розслідування та підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, проблема взаємодії яких є актуальною сьогодні, оскільки безпосередньо пов'язана із завданням посилення ефективності боротьби зі злочинністю.

З огляду на прийняття нового кримінального процесуального кодексу України (13 квітня 2012 р. № 4651-VI) одночасно Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям кримінального процесуального кодексу України» (13 квітня 2012 р. № 4651-VI) [13], яким серед інших нормативно-правових актів було внесено зміни і до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [14]. Оскільки зазначені зміни прямо торкнулися питання щодо взаємодії слідчого з підрозділами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, то є необхідність детального аналізу зазначеного питання.

Згідно з новим КПК України зміна концепції досудового розслідування кримінальних правопорушень передусім полягає у розширенні повноважень його суб'єктів з одночасним посиленням процесуальних гарантій дотримання конституційних прав і свобод особи, а також забезпеченням функціонування надійних механізмів захисту та правової допомоги. Найбільш істотних перетворень у новому кримінальному процесуальному законі зазнала система слідчих дій, що відбулися за рахунок уведення до її складу негласних (розшукових) дій. Ініціатива законодавця стосовно надання органам досудового розслідування правомочностей з володіння широким інструментарієм, який знаходиться у розпорядженні оперативно-розшукових підрозділів, ще пройде свою апробацію часом і підтвердить доцільність використання у розкритті та розслідуванні злочинів

негласних дій, що провадяться у тому числі із використанням спеціальних технічних засобів фіксації інформації [1, с. 16].

Питанням взаємодії слідчого та працівників оперативних підрозділів займався багато вчених процесуалістів та криміналістів, зокрема О.М. Бандурка, А.Ф. Волобуєв, В.І. Галаган, Ю.М. Грошевий, Є.О. Дідоренко, О.Ф. Долженков, А.Я. Дубинський, Г.О. Душейко, В.С. Зеленецький, В.П. Корж, Л.М. Лобойко, Є.Д. Лук'янчиков, О.Р. Михайленко, М.А. Погорецький, Б.Г. Розовський, С.М. Стахівський, В.Ю. Шепітько, М.Є. Шумило та багато ін.

Новий КПК України (як і КПК 1960 р.) не містить терміна «взаємодія», але він застосовується в інших законах України: «Про оперативно-розшукову діяльність» (п. 5 ст. 7), «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (розд. V). Тому цей термін та саме поняття «взаємодія» відрізняється від таких близьких до нього за змістом понять, як «взаємозв'язок», «узгоджені дії», «сприяння», «надання допомоги» та інші, зміст яких роз'яснюється у відповідних правових нормах або пов'язаний з їх змістом.

У новому тлумачному словнику термін «взаємодія» означає взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погодження дій між ким-небудь [2, с. 188]. В юридичній літературі це поняття висвітлено досить широко.

Аналіз думок різних авторів про сутність взаємодії дає підстави виділити декілька підходів до проблеми її визначення. При цьому варто зазначити, що у деяких визначеннях мають місце спроби поєднання наведених нижче підходів, а тому поділ є певною мірою умовним. Зокрема, деякі автори розглядають взаємодію як правильне (або раціональне) поєднання та ефективне використання повноважень, методів і форм діяльності слідчого й оперативних підрозділів [3, с. 12]. На думку І. Кубарева, правильне поєднання й ефективне використання становить швидше проміжну мету взаємодії, умову результативності, ніж її сутність. Визначати ж будь-яку діяльність тільки через її проміжний результат є недостатньо обґрунтованим. У таких визначеннях залишається нерозкритим механізм взаємодії, оскільки не зрозуміло, як, за рахунок чого досягається правильне поєднання й ефективне використання методів і форм діяльності різних суб'єктів [4, с. 183]. Як видається, у цьому можна погодитися із зазначеним автором.

Інші науковці вважають, що суть взаємодії слідчого та оперативних підрозділів полягає в їх спільній діяльності [5, с. 82–83]. Однак і ця позиція, як видається, є недостатньо обґрунтованою. Соціально-психологічні дослідження спільної діяльності дали підстави виокремити три типи такої взаємодії: а) спільно-індивідуальну, за якої кожен учасник відпрацьовує свою частину роботи незалежно від інших (наприклад, почергове перенесення вантажу); б) спільно-послідовну, за якої загальне завдання виконує послідовно кожен учасник (наприклад, конвеєрне виробництво); в) спільно-взаємодіючу, коли одночасно взаємодіє кожен учасник з усіма іншими [6, с. 168; 7, с. 131]. Тобто поняття спільної діяльності є більш широким, не завжди пов'язане із взаємодією, а тому і не виражає її сутності.

Деякі вчені вбачають сутність взаємодії у діловому співробітництві слідчого та оперативних підрозділів [8, с. 6]. Цей погляд фактично не відрізняється від попереднього, оскільки співробітництво є не чим іншим, як спільною діяльністю. Крім того, залишається незрозумілим, яке співробітництво потрібно вважати діловим, що надає запропонованим дефініціям певної невизначеності.

Ще одна позиція, і саме вона видається правильною, полягає в розумінні взаємодії як погодженої діяльності слідчого та оперативних підрозділів [9, с. 385]. Причому деякі автори уточнюють, що ця діяльність узгоджується за метою, місцем і часом [10, с. 6]. Перевага цього погляду полягає в тому, що він вказує на механізм, який забезпечує ефективне поєднання слідчих і оперативно-розшукових дій, тобто їх узгодження. Крім того, таке розуміння взаємодії відповідає етимологічному тлумаченню зазначеного терміна. До недоліків деяких визначень цієї групи можна віднести відсутність окреслення основного змісту засобів і методів, що використовуються суб'єктами взаємодії [4, с. 184].

Отже, погодженість дій (заходів) під час розслідування злочинів є елементом сутнісної характеристики взаємодії слідчого та оперативних підрозділів. Вона забезпечується єдністю нормативно-правових вимог з ініціативними рішеннями конкретних суб'єктів взаємодії.

Взаємодія слідчого та оперативних підрозділів у процесі розкриття та розслідування злочинів є найбільш поширеним та важливим видом взаємодії, необхідною умовою успіху в розкритті злочинів.

Сутність взаємодії слідчого та оперативного працівника полягає в тому, що це: а) передусім, активна цілеспрямована діяльність суб'єктів – слідчих та працівників оперативних підрозділів, до якої можуть залучатися негласні співробітники, представники громадськості, фахівці різних галузей знань тощо; б) кожен суб'єкт цієї діяльності вживає конкретних заходів (слідчі дії, оперативно-розшукові заходи) у межах, встановлених законом повноважень; в) це узгоджені за місцем, часом і метою спільні дії двох чи більше суб'єктів, спрямовані на впровадження одержаних результатів оперативно-розшукових заходів, відомостей у кримінальне судочинство; г) у спільних планах необхідно передбачати комплекс оперативно-розшукових та інших заходів і слідчих дій у такому порядку, щоб їх проведення було несподіване для осіб, дії яких перевіряються, їхніх співучасників і мало якнайбільший ефект у закріпленні процесуальним шляхом обставин, що підлягають доказуванню; д) у процесі проведення конкретних оперативно-розшукових заходів та слідчих дій потрібно суворо дотримуватися вимог Конституції України, чинного законодавства, принципів оперативно-розшукового законодавства та кримінального судочинства – шляхом провадження відповідних слідчих дій та процесуальних рішень [11, с. 126].

Взаємодія слідчих та оперативних працівників має відповідати таким обов'язковим умовам: 1) дотримання всіма учасниками взаємодії законності; 2) розподіл повноважень слідчого й оперативного працівника, що пов'язаний з вимогами закону й специфіки їхньої діяльності; 3) комплексне використання сил і засобів, якими володіє слідчий і оперативні працівники; 4) організуюча роль слідчого і його процесуальна самостійність у процесі розслідування.

За будь-якої форми взаємодії діяльність слідчого, оперативних працівників не повинна суперечити вимогам кримінального процесуального закону, важливий чіткий розподіл і дотримання функціональних обов'язків учасників взаємодії. Порушення цих умов охоплює неправомірність і неприпустимість використання тієї інформації, що отримана в результаті цієї взаємодії, а іноді – незаконність і необґрунтованість процесуальних рішень слідчого, прийнятих у конкретному кримінальному провадженні. А також, під час розкриття кримінальних правопорушень взаємодія слідчих з працівниками оперативних, інших підрозділів, у тому числі в роботі СОГ, будується за принципом керівної ролі та відповідальності слідчого за повне, всебічне та об'єктивне розслідування кримінального

провадження, а також самостійність оперативних служб у виборі засобів і методів оперативно-розшукової діяльності, тактичних прийомів їх застосування у межах чинного законодавства і спрямоване на встановлення осіб, які вчинили кримінальне правопорушення [12].

Форми взаємодії слідчого та працівників підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, поділяються на: нормативно-правові (формальні), що пов'язані з положеннями КПК України, законами та організаційно-тактичними (неформальні).

Перша форма взаємодії стосується питань: 1) передачі слідчому матеріалів про виявлені шляхом оперативно-розшукових заходів ознаки кримінального правопорушення; 2) проведення слідчим процесуальних дій одночасно зі здійсненням оперативним підрозділом оперативних заходів; 3) проведення оперативно-розшукових заходів у провадженні, в якому не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення; 4) виконання доручень слідчого щодо проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій; 5) здійснення заходів щодо встановлення особи підозрюваного (розшуку) після зупинення досудового розслідування; 6) привід підозрюваного, обвинуваченого, свідка.

Уперше право слідчого щодо доручень на проведення оперативно-розшукової діяльності передбачено зазначеним вище Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». Так, у ч. 2 ст. 6 зазначено, що підстави здійснення оперативно-розшукової діяльності можуть міститись у письмових дорученнях і постановках слідчого. Законом України від 21.06.2001 р. було внесено зміни до ст. 66 КПК України 1960 р., ч. 3 якої передбачено, що у передбачених законом випадках особа, яка провадить дізнання, слідчий, прокурор і суд в справах, які перебувають в їхньому провадженні, вправі доручити підрозділам, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, провести оперативно-розшукову діяльність, провести оперативно-розшукові заходи чи використати засоби для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальній справі.

Обов'язок підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність виконувати письмові доручення слідчого передбачені п. 2 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та ч. 3 ст. 41 нового КПК України.

В якій формі слідчий повинен звертатися до органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність? У ч. 2 ст. 6 зазначено, що це може бути письмове доручення чи постановка. На практиці слідчі, як правило, звертаються з письмовим дорученням. Але ч. 3 ст. 110 КПК України передбачено, що про рішення, прийняті слідчим під час провадження досудового слідства, складається постановка.

Як видається, слідчому у цій ситуації доцільно було б оформляти свої доручення лише постановками. Це завжди обґрунтований документ із постановкою конкретних питань і завдань.

Необхідно застерегти слідчих від взаємодії з конкретними працівниками підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, які пропонують свої послуги у розкритті злочинів, посилаючись на те, що мають оперативну інформацію. Про таку інформацію слідчого повинен письмово повідомити той орган, який одержав таку інформацію. Тільки після цього слідчий може розглянути питання про необхідність доручення в порядку п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України.

Які саме доручення слідчий може давати підрозділам, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність? Як впливає із норми вже зазначеної ч. 2 ст. 40

КПК України це можуть бути доручення лише про проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Тобто доручати проведення інших процесуальних дій новий КПК України слідчого не уповноважує.

Основне правило – висловити у дорученні саме те, що повинен встановити в інтересах кримінального провадження орган, а не які заходи він повинен для цього здійснити. Слідчий може висловити доручення словами «здійснювати оперативно-розшукову діяльність з метою одержання джерел доказів у кримінальному провадженні», «з метою встановлення осіб, які вчинили кримінальне правопорушення», «з метою встановлення фактичних обставин вчинення кримінального правопорушення». Це ніби глобальна програма здійснення оперативно-розшукової діяльності. Але слідчий може зробити і більш конкретні доручення «з метою отримання інформації про контакти підозрюваного з іншими особами у якийсь проміжок часу», «з метою розшуку матеріальних цінностей, які належать підозрюваному». Можуть бути й інші питання, які в інтересах кримінального провадження мають перевірятися шляхом здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Друга форма взаємодії полягає у безпосередній реалізації функціональних обов'язків слідчих та оперативних працівників у процесі розкриття й розслідування злочинів. Вона не має процесуального характеру і зазвичай регулюється відомчими нормативними актами, котрі передбачають організаційні заходи, спрямовані на забезпечення узгодженої та цілеспрямованої діяльності оперативного працівника й слідчого в межах кримінального судочинства. Відомча регламентація таких питань досить загальна й не конкретизує ці форми. Серед організаційно-тактичних форм взаємодії у справах про злочини, вчинені організованими групами, виділяють: а) створення слідчо-оперативних груп, до складу яких входять слідчі й оперативні працівники; б) використання слідчим результатів оперативно-розшукової діяльності в процесі побудови версій у кримінальному провадженні; в) спільне планування роботи з розкриття та розслідування кримінальних правопорушень; г) інструктаж оперативних працівників, безпосередньо задіяних у слідчих діях і тактичних комбінаціях, криміналістичних операціях; д) взаємний обмін інформацією між слідчим та оперативно-розшуковим апаратом та ін.

Діяльність слідчого унеможливує поєднання процесуальних та оперативно-розшукових функцій, що безпосередньо зазначено в законі. Слідчий не повинен втручатися в оперативно-розшукову діяльність, а оперативний працівник – зазіхати на процесуальну самостійність слідчого.

Отже, працівники оперативно-розшукових підрозділів і слідчий виконують кожний свої функції, а успіх їхньої діяльності залежить від її узгодженості. Спільна робота слідчого та оперативно-розшукових працівників під час розслідування будь-якого виду злочинів має ретельно узгоджуватися з планом розслідування й ґрунтуватися на результатах спільної оцінки слідчих та оперативно-розшукових ситуацій.

Список використаної літератури

1. Скулиш Є. Негласні слідчі (розшукові) дії за кримінально-процесуальним законодавством України / Є. Скулиш // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2012. – № 2. – С. 15-23.
2. Новий тлумачний словник української мови: у 3-х т. – Т. 1 / укл. В. Яременко, О. Сліпушко. – К. : Атіка, 2001. – 926 с.

3. *Душейко Г.О.* Організаційно-тактичні основи реалізації оперативно-розшукової інформації в стадії порушення кримінальної справи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / Г.О. Душейко. – Х., 2001. – 19 с.
4. *Кубарев І.В.* Поняття взаємодії слідчого та оперативних підрозділів при розслідуванні злочинів / І.В. Кубарев // Наук. вісн. Дніпропетров. держ. ун-ту внутр. справ. – 2010. – № 2. – С. 181–185.
5. *Скорченко П.Т.* Взаимодействие следователя, оперативно-розыскных органов и экспертно-криминалистических подразделений в процессе раскрытия преступлений // Криминалистика : учебник / под ред. И.Ф. Пантелеева, Н.А. Селиванова. – М. : Юрид. лит., 1988. – 592 с.
6. *Бандурка А.М.* Основы психологии управления : учебник / А.М. Бандурка, С.П. Бочарова, Е.В. Землянская. – Харьков : ООО «Фортуна-пресс», 1998. – 464 с.
7. *Уманский Л.В.* Психология организаторской деятельности школьников / Л.В. Уманский. – М. : Просвещение, 1980. – 160 с.
8. *Вологин С.М.* Взаимодействие следователя, оперативного работника уголовного розыска и эксперта-криминалиста при установлении лица, совершившего квартирную кражу / С.М. Вологин, А.В. Сивачев. – М. : ВНИИ МВД СССР, 1985. – 78 с.
9. *Матусовський Г.А.* Основи взаємодії та інформаційного забезпечення в методиці розслідування злочинів / Криміналістика : підручник / кол. авторів: В.М. Глібко, А.Л. Дудніков., В.А. Журавель та ін. ; за ред. В.Ю. Шепітька. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 684 с.
10. *Чувилев А.А.* Взаимодействие следователей органов внутренних дел с милицией / А.А. Чувилев. – М. : Изд-во МВШМ МВД СССР, 1981. – 80 с.
11. *Ляш А.О.* Проблеми взаємодії слідчого з оперативними підрозділами органів внутрішніх справ у сучасних умовах : матеріали наук.-практ. конф. «Використання сучасних досягнень науки і практики у підвищенні ефективності боротьби зі злочинністю» / А.О. Ляш. – К. : Національна академія внутрішніх справ України, 2000. – С. 123–127.
12. Наказ МВС України № 777 від 07.09.2005 р. «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового слідства з оперативними службами органів внутрішніх справ України в розкритті і розслідуванні вчинених злочинів».
13. Кримінальний процесуальний кодекс України (відповідає офіційному текстові). – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 254 с.
14. Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ СЛЕДОВАТЕЛЯ С РАБОТНИКАМИ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ, ОСУЩЕСТВЛЯЮЩИХ ОПЕРАТИВНО- РОЗЫСКНУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

М. Багрий

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Университетская, 1, 79000 Львов, Украина*

В статье исследованы вопросы взаимодействия следователя с работниками подразделений, осуществляющих оперативно-розыскную деятельность, имеет место анализ действующего законодательства; проанализированы формы взаимодействия следователя и оперативного работника; предложено наиболее эффективные пути оптимизации взаимодействия этих субъектов.

Ключевые слова: взаимодействие, оперативный работник, оперативно-розыскная деятельность, проверка.

**THE INTERACTION BETWEEN THE INVESTIGATOR
AND THE STAFF OF THE UNITS THAT CARRY OUT
OPERATIONAL-SEARCH ACTIVITY**

M. Bagriy

*Ivan Franko National University of Lviv
Universytetska Str. 1, UA – 79000 Lviv, Ukraine*

The article investigates the interaction between the investigator and the staff of the units that carry out operational-search activity; the analysis of the current legislation is made. Forms of cooperation between the investigator and operative officer are analyzed. The most effective ways of interaction optimization of these subjects are presented.

Key words: interaction, investigator, operative officer, operational-search activity, checking.

*Стаття: надійшла до редакції 15.10.2012
прийнята до друку 09.11.2012*